

JUGOSLOVANSKA KATOLIŠKA JEDNOTA (1898-1920)

Darko Friš

Priseljenci iz Evrope so prihajali v Ameriko (izraz Amerika je bil tedaj za ZDA splošno v uporabi) večinoma z najslabšo ali celo brez izobrazbe, znanja jezika in brez poznavanja ameriškega načina življenja. Po prihodu "preko luže" so morali zato opravljati najtežja in najslabše plačana dela, pri katerih so bili izpostavljeni najrazličnejšim nevarnostim in možnostim poškodb, pogosti pa so bili tudi smrtni primeri. Vse do konca prve svetovne vojne v Združenih državah niso poznali socialnega zavarovanja, zato so začele posamezne etnične skupnosti ustanavljati svoje bratske podporne organizacije, ki so prevzele nalogo, ki jo opravljajo danes najrazličnejše zavarovalnice. Prva je bila ustanovljena že leta 1868 v Meadvilleu, Pennsylvania, po letu 1870 pa so jih pričeli ustanavljati v večini ameriških zveznih držav.¹ V dvajsetih letih tega stoletja je število podpornih organizacij v Ameriki doživelo vrhunec, v tem času jih je delovalo okoli 800, z okoli 30 milijonov članov od skupno 60 milijonov prebivalcev, ki so naseljevali Ameriko v tem času.²

Sprva so bile podporne organizacije lokalnega značaja in z omejenim številom članstva, kar pa ni zagotavljalo finančne varnosti. Da bi zmanjšali možnost finančnega poloma, so začeli ustanavljati podporne organizacije, ki so združevale člane iste narodne skupnosti po vsej Ameriki. Njihov temelj so predstavljala lokalna društva in čim več članov (udov) so imela, tem manjše je bilo poslovno tveganje.³ Pri ustanavljanju podpornih organizacijah so se zaradi pomanjkanja izkušenj srečevali s številnimi začetniškimi problemi. Enega izmed njih je predstavljalo določanje višine podpore in prispevkov.⁴ Prvotno so člani plačevali premijo za življenjsko zavarovanje ne glede na njihovo starost. S podaljševanjem življenjske dobe na eni strani in veliko smrtnostjo članov na drugi strani, pa se je pogosto zgodilo, da podporne organizacije niso imele dovolj sredstev za izplačevanje posmrtnin in so propadle. Zaradi takšnih in podobnih skupnih problemov, ki so jih imeli pri določanju pravil poslovanja, je 19 podpornih organizacij leta 1886 ustanovilo Nacionalni bratski kongres (National Fraternal Congress). Na prvi konvenciji leta 1887 so s skupnimi močmi bolj natančno opredelili delovanje podpornih organizacij in določili višino prispevkov za različne vrste zavarovanj. Vendar

jim tudi na tak način ni uspelo razrešiti vseh težav, zato so se leta 1901 v Mobilu, Alabama, sestali predstavniki Nacionalnega bratskega kongresa in "The National Convention of Insurance Commissioners" s predstavniki konkurenčne organizacije "Associated Fraternalites of America". Na tem srečanju so sprejeli t.i. "Mobile Bill", s katerim so bila dana navodila za izboljšanje poslovanja in uvedbo rezervnega sklada. Rezervni skladi so v prihodnosti odigrali pomembno vlogo pri razvoju podpornih organizacij, članstvu pa pomenili jamstvo, da jim bo organizacija v primeru nezgode ali smrti izplačala zavarovanje. Nadaljnji napredek v delovanju podpornih organizacij pomeni sprejetje zakona "New York Conference Bill" leta 1912 v New Yorku, s katerim so še bolj natančno opredelili pogoje za delovanje podpornih organizacij; do leta 1919 so ga kot temeljni zakon o poslovanju sprejeli v 35 ameriških državah. Sprejetje teh zakonov je omogočilo uspešno delovanje bratskih podpornih organizacij, ki je trajalo do leta 1929, ko ga je prekinila gospodarska kriza in vse večja konkurenca lokalnih trgovskih in velikih zavarovalniških hiš.⁵

Na III. baltimorskem koncilu leta 1884 so ameriški cerkveni dostojanstveniki podprli delovanje bratskih podpornih organizacij med ameriški katoliki: *"Enako cenimo za prav važen življenjski pri našem delavnem katoličanstvu razne vrste katoliških podpornih društev in njim podobna združevanja katoliških delavcev. Povsod bi jih imelo biti, in mislimo, da tudi njih namen: pospeševati vaje k pridnosti, delavnosti in marljivosti, varovati njih članove zoper nevarno zapeljevanje po tajnih ali sumljivih družbah, in zaterjevati zvesto spolnovanje verskih dolžnosti, na ktere je v tako obilni meri zastavljen njih časni in večni blagor".*⁶

Po sklepih III. baltimorskega koncila so po vzgledu drugih narodnostnih skupnosti tudi slovenski katoliški priseljenci začeli ustanavljati svoja podporna društva. Najstarejše takšno društvo je bilo podporno društvo Sv. Jožefa, ustanovljeno leta 1882 v Calumetu, Michigan. Drugo najstarejše podporno društvo Sv. Martina (kasnejše društvo Kranjsko Slovenske Katoliške Jednote št. 1, Sv. Štefan) iz Chicaga, Illinois, je bilo ustanovljeno leta 1888. Podporna društva so ustanovili tudi v drugih mestih širom po Združenih državah: v Jolietu, South Chicagu in La Salle v državi Illinois; Towerju in Elyju v državi Minnesota; Forest Cityju, Gleenshawu in Renovu v državi Pennsylvania; v Pueblu država Colorado; v Clevelandu država Ohio; v Frontenacu država Kansas; v Clintonu država Iowa; in v Butteju država Montana.⁷

Osnovni namen bratskih podpornih organizacij je bila pomoč svojim članom v primeru bolezni in nesreče in njihov dostojni pokop v primeru smrti. Zelo pomembna pa je bila tudi njihova vloga, ki so jo imela na področju verskega, narodnega, političnega in kulturnega združevanja. Prve slovenske podporne organizacije so bile katoliško usmerjene, po letu 1904, ko je bila ustanovljena Slovenska narodna podporna jednota, pa so začeli ustanavljati svoje podporne organizacije tudi socialistično usmerjeni slovenski priseljenci. Leta 1912 so ustanovili svojo bratsko podporno organizacijo tudi slovenski protestantje v Betlehemu, Pennsylvania.

O namenu katoliških bratskih podpornih organizacij je Frančišek S. Šušteršič zapisal: "*Utrjujejo v Slovencih katoliško zavest, pospešujejo pošteno katoliško življenje, netijo ljubezen do slovenske govornice, širijo omiko, podpirajo brate v bolezni in nezgodi, pomagajo vdovam in sirotam.*"⁸

Velik pomen je katoliškim bratskim podpornim organizacijam pripisoval tudi pater Kazimir Zakrajšek, ki je v brošuri To-le vzemi in beri in spolnjuj! svetoval svojim rojakom v Ameriki sledeče: "*Stopi takoj v kako podporno jednoto! Tu si sam, morda popolnoma sam sredi tujih ljudi. Ako zboliš, kdo ti bo postregel, če nimaš v žepu niti beliča? Prvi dan moraš v bolnišnico. Ali ako umerješ, kdo bo poskrbel za dostojni pokop? Za vse te slučaje ti bo poskrbelo podporno društvo*".⁹

Med slovenske katoliško usmerjene podporne organizacije, ki so imele članstvo po vsej Ameriki uvrščamo:

1. Kranjsko slovensko katoliško jednoto, ki je bila ustanovljena 2. aprila 1894 v Jolietu, Illinois, in bila inkorporirana v državi Illinois 12. januarja 1898. Leta 1911 je imela 120 društev z 11.502 članoma in 191.003\$ premoženja;
2. Jugoslovansko katoliško jednoto;
3. Podporno društvo Sv. Barbare, ki je bilo ustanovljeno leta 1900 v Forest Cityju, Pennsylvania, in bilo inkorporirano 31. januarja 1902 v Pennsylvaniji. Leta 1911 je imela včlanjenih 62 društev z okoli 8.000 člani;
4. Družbo Svete Družine, ki je bila ustanovljena leta 1914 v Jolietu, Illinois. Leta 1937 je imela včlanjenih 31 društev s 1645 člani in imela 79.648\$ premoženja;

5. Slovensko žensko zvezo, ki je bila ustanovljena leta 1926 v Chicagu, Illinois. Leta 1937 je imela včlanjenih 83 društev z 8.934 članicami. Njihovo premoženje je bilo vredno 69.152\$.¹⁰

Socialistično usmerjeni slovenski priseljenci v Ameriki pa so ustanovili sledeče bratske podperne organizacije:

1. Slovensko narodno podporno jednoto, ki je bila ustanovljena 4. aprila 1904 v Chicagu, Illinois, in bila inkorporirana 17. junija 1907. Leta 1911 je imela včlanjenih 154 društev s 7.094 člani, do tega leta so izplačali 270.296\$ podpore in imeli nad 43.324\$ premoženja;
2. Slovansko delavsko podporno zvezo je bila ustanovljena 16. avgusta 1908 v East Conemaugh, Pennsylvania, in bila inkorporirana 22. aprila 1909. Leta 1911 je imela včlanjenih okoli 60 društev z okoli 2.000 člani, do tega leta so izplačali 33.349\$ podpore in imeli nad 36.798\$ premoženja;
3. Slovenska svobodomiselna podporna zveza je bila ustanovljena leta 1908 v Chicagu, Illinois, in bila inkorporirana leta 1909. Leta 1911 je imela včlanjenih 79 društev z okoli 2.000 člani in imela 9.956\$ premoženja;
4. Slovenska zapadna zveza je bila ustanovljena 5. julija 1908 v Denverju, Colorado. Leta 1912 je imela 725 članov;¹¹
5. Jugoslovanska podporna zveza "Sloga" je bila ustanovljena leta 1908 v Milwaukeeju, Wisconsin. Leta 1937 je imela včlanjenih 18 društev z 2.504 člani in imela 363.925\$ premoženja.
6. Slovenska dobrodelná zveza je bila ustanovljena leta 1910 v Clevelandu, Ohio. Leta 1937 je imela včlanjenih 56 društev z 11.240 člani in imela nad 1.423.530\$ premoženja.

Svojo bratsko podporno organizacijo pa so v Ameriki ustanovili tudi slovenski priseljenci protestanske veroizpovedi iz Prekmurja:

1. Prvo szlovenszko bratovscine pomagajoucse drüstvo vu Ameriki je bilo ustanovljeno leta 1912 v Betlehemu, Pennsylvania. Leta 1937 je imelo včlanjenih 6 društev s 1.470 člani in 228.327\$ premoženja.¹²

V Ameriki je delovalo še več manjših samostojnih slovenskih bratskih podpornih društev, ki pa so bile lokalnega značaja. To so bile: Slovenska hrvatska zveza v Calumetu, Michigan, Avstrijsko slovensko podporno

društvo v Frontenacu, Kansas, Slovensko delavsko podporno in penzijsko Društvo v Madisonu, Pennsylvania, Edinost v La Salle, Illinois, Danica v Chicagu, Illinois, in druge. Mnogi slovenski priseljenci pa so bili včlanjeni tudi v Hrvatski Zajednici.¹³

V okolici mesta Ely v državi Minnesota so bili veliki rudniki železove rude, ki so privabljali množice rudarjev, med njimi tudi večje število slovenskih priseljencev. Leta 1923 je v mestu živelo okoli 5000 prebivalcev, med katerimi so bili najštevilnejši slovenski priseljenci. O delu v rudniku je Jože Zavertnik zapisal: "*Delo v rudnikih je težko in naporno. Marsikateri Slovenec si je pri težkem in mučnem delu v rudniku nakopal bolezen in prezgodnjo smrt, marsikateri se je ponesrečil in je umrl zgodnje smrti, ali pa ostal pohabljen za vse svoje žive dni*".¹⁴ Da bi bili zavarovani v primeru nesreče, so Slovenci v Elyju 15. avgusta 1889 ustanovili podporno društvo Sv. Cirila in Metoda, ki je ob ustanovitvi imelo 125 članov. Ker v tem obdobju v Ameriki ni bilo slovenske tiskarne, so prva društvena pravila tiskali v Novem mestu na Dolenjskem, društvene znake in kape pa so kupili na Dunaju. Leta 1894 so slovenski priseljenci v Elyju ustanovili še slovensko podporno društvo Presvetlega Srca Jezusovega in ga včlanili v češko bratsko podporno organizacijo Narodni spolek, ki je imelo svoj glavni urad v Ciceru, Illinois. Ko je bila leta 1894 v Jolietu, Illinois, ustanovljena slovenska podporna organizacija Kranjsko slovenska katoliška jednota (dalje KSKJ), sta se ji priključili tudi obe podporni društvi iz Elyja.¹⁵

Leta 1898 sta društvi Sv. Cirila in Metoda in Presvetlega Srca Jezusovega izstopili iz KSKJ in 18. julija 1898 ustanovili Jugoslovansko katoliško jednoto (v nadaljevanju JSKJ¹⁶).¹⁷ Za odcepitev je na zborovanju obeh društev glasovalo 292 od 300 članov. Za ta korak so se v društvi odločili zato, ker je bil iz glavnega odbora KSKJ izključen delegat društva Sv. Cirila in Metoda Jože Agnič (Joseph Agnitsch), ki je bil na IV. konvenciji KSKJ v Red Jacketu, Michigan, izvoljen na mesto nadzornika. Agnič je na zborovanju nekoliko "*krcnil jolietске uradnike*", zato so ga le-ti izključili, brez vednosti delegatov posameznih društev, za njegovo odstavitev pa so v društvu Sv. Cirila in Metoda izvedeli šele na naslednji konvenciji KSKJ v Pueblu, Colorado. To dejanje je bilo po mnenju članov društva Sv. Cirila in Metoda samovoljno sprejemanje odločitev uradnikov KSKJ in kršitev sklepov, sprejetih na glavnem zborovanju.¹⁸ V obeh društvi v Elyju so bili nezadovoljni tudi zaradi prevelikih stroškov poslovanja v KSKJ, saj so na konvenciji v Pueblu zvišali mesečno premijo za zavarovanje za 25 centov,¹⁹ kar je dokončno prevagalo pri odločitvi o izstopu in ustanovitvi samostojne bratske podporne organizacije.

V KSKJ se z odcepitvijo obeh društev niso strinjali. V svojem glasilu, časniku Amerikanski Slovenec, so začeli objavljati spise in v njih obsojati to odločitev.²⁰ Burna reakcija KSKJ je bila razumljiva, saj so izgubili dve pomembni društvi, obenem pa z novoustanovljeno JSKJ dobili močno konkurenco. Vsak izstop nekega društva iz bratske podporne organizacije je pomenil tudi bojazen, da bi ga v primeru nezadovoljstva posnemala še druga društva, kar se je dogodilo tudi leta 1899, ko je izstopilo iz KSKJ in pristopilo v JSKJ društvo Sv. Jožefa, Pittsburg, Pennsylvania. Za takšen korak so se v društvu Sv. Jožefa odločili, ker so bili v njem tudi člani, ki so bili včlanjeni samo v krajevno društvo, niso pa želeli biti včlanjeni v KSKJ. V KSKJ takšnega polovičarstva niso dopuščali, zato so jim le-ti dali 10 dni časa, da se včlanijo. Ker so pri svoji zahtevi vztrajali, so se v društvu Sv. Jožefa po glasovanju odločili, da bodo raje pristopili k JSKJ, kjer so bili bolj prožni in so soglašali z njihovimi pristopnimi pogoji.²¹ V tem obdobju so se začel obtoževanja, spori, blatenja..., ki so jih objavljali v uradnih glasilih obeh podpornih organizacij, in ki so se z nezmanjšano ostrino nadaljevala tudi v prihodnje. Obe Jednoti sta pogosto pripisovali krivdo za notranje spore druga drugi. Tako je, na primer pred IX. glavnim zborovanjem JSKJ leta 1913 v Pittsburgu, Pennsylvania, nekaj krajevnih društev izdalo okrožnico v kateri so napadli glavni odbor svoje Jednote. Odborniki pa so za obtožbe okrivili KSKJ: *"Da je to maslo Jolietskih gospodov, si lahko mislimo, kajti to je njihova taktika"*.²²

Ob ustanovitvi JSKJ so sprejeli sklep, da bo najvišji organ Jednote glavni odbor s predsednikom, podpredsednikom, prvim in drugim tajnikom, blagajnikom, predsednikom nadzornega odbora in dvema nadzornikoma.²³ Po sklepu, sprejetem na VIII. glavnem zborovanju v Denverju, Colorado, pa so glavni odbor Jednote sestavljali predsednik, prvi podpredsednik, drugi podpredsednik, glavni tajnik, blagajnik, pet nadzornikov, trije člani porotnega odbora, blagajnik neizplačanih posmrtnin in *"vrhovni zdravnik"* Jednote.²⁴

Odborniki ali uradniki so bili najvplivnejši člani slovenske skupnosti v Ameriki, bankirji, časnikarji, gostilničarji, trgovci..., ki so imeli velika pooblastila. Da bi člane zavarovali pred morebitnimi zlorabami, so že na II. glavnem zborovanju v Elyju (Minnesota), leta 1899 sprejeli v pravilnik sklep o višini njihovega poročstva. Praktično je to pomenilo, da so pri neki zanesljivi banki ali zavarovalnici zavarovali odbornike za primer poneverbe.²⁵ Leta 1903 pa so odbornikom omejili razpolaganje z gotovino.

Blagajnik, ki je imel tega leta 5.000\$ poroštva, je lahko imel po novih pravih opravka z največ 3.000\$ gotovine.²⁶

Te vsote so se z leti seveda povečevale. Ustanovili pa so tudi nadzorni odbor, ki je imel običajno enkrat v polletju na sedežu glavnega tajništva v Ely, Minnesota, v prisotnosti glavnega tajnika in blagajnika nalogo pregledati Jednotino finančno poslovanje.²⁷ Leta 1905 so ustanovili tudi porotni odbor, ki je reševal pritožbe članov po pošti, nerešene primere pa so obravnavali na glavnem zasedanju. Na zasedanju so prebrali vzroke za izključitev, nato pritožbo in sklep porotnega odbora, njegove odločitve pa niso bile dokončne, saj so morali sklepe odobriti z glasovanjem še udeleženci glavnega zborovanja.²⁸ Član, ki je bil v krajevnem društvu v enem letu štirikrat suspendiran, je bil avtomatsko izključen iz Jednote in ni imel možnosti pritožbe.²⁹

Prvi predsednik JSKJ je postal odstavljeni odbornik KSKJ Jože Agnič, na mesto podpredsednika je bil izvoljen George Kotze, I. tajnik je postal Ivan Gouže, II. tajnik Steve Banovac, Math Agnič je bil izvoljen za blagajnika, predsednik nadzornega odbora je postal John Habjan, I. nadzornik John Prešeren in II. nadzornik Joseph Mantel, vsi iz Ely, Minnesota.³⁰ Posebno vlogo v Jednoti pa je imel eden izmed ustanoviteljev in njena "*siva eminenca*" Frank Sakser³¹, ki pa nikoli ni bil član glavnega odbora. Bil je lastnik Jednotinega glasila Glas naroda in dolgoletni zapisnikar na glavnih zborovanjih. Sakser tudi ni bil član nobenega krajevnega društva, ampak je bil včlanjen samo v Jednoto kot krovno organizacijo, kar so Jednotina pravila ob posebnih primerih dopuščala. Sakser je imel v Jednoti izreden ugled, zato je na na glavnih zborovanjih pogosto zastopal krajevna društva, ki iz različnih vzrokov na zasedanje niso mogla poslati svojih delegatov. Po vsem zapisanem je jasno, da je bil Sakser eden najvplivnejših ljudi v JSKJ, ki pa kot eden najbogatejših slovenskih priseljencev v Ameriki v Jednoti seveda ni sodeloval zaradi zavarovanja, temveč preprosto zaradi "*businessa*".

JSKJ je bila ob ustanovitvi katoliško usmerjena, kar je razvidno že iz njenega imena, pa tudi krajevna društva so se imenovala po svetnikih, zaščitnika Jednote sta bila sv. Ciril in Metod,³² njeno geslo pa je bilo: "*Za vero, dom in narod*" (podčrtal D.F.).³³ Za verske zadeve je bil zadolžen duhovni vodja (to nalogo je prva leta opravljal Andrej Smrekar³⁴, nato pa Alojzij Kastigar in Anton Leskovec³⁵), člani pa so morali enkrat letno opraviti "društveno spoved in obhajilo".³⁶ Katoliška usmerjenost JSKJ je bila razvidna tudi na glavnih zborovanjih, ki so se pričela s skupno mašo, dnevna zasedanja je predsedujoči odprl in končal z molitvijo, zborovanje pa so

zaključili z mašo za živeče in pokojne člane Jednote.³⁷ O katoliški usmerjenosti Jednote pa priča tudi del resolucije, sprejete na VII. glavnem zborovanju v La Salle, Illinois, leta 1907:

"1. Da naj se povsodi, koder še nimajo svojih katoliških podpornih društev, združujejo v društvo ter pristopijo k našem narodnem ognjišču – JSK Jednoti.

*2. Da naj ostanejo zvesti svoji sv. veri, jo spoznavajo z besedo in dejanjem ter se vsekdar kažejo dobre sinove svoje matere katoliške cerkve."*³⁸

Leta 1907 je JSKJ izrazila svojo katoliško usmeritev s pristopom h katoliški organizaciji "American Federation of Catholic Societies".³⁹ Kljub svoji katoliški usmeritvi pa udeleženci VI. glavnega zborovanja JSKJ, ki je bilo leta 1905 v Clevelandu, Ohio, niso bili dobrodošli v največji slovenski župniji sv. Vida, ki jo je vodil goreči župnik Vitus Hribar.⁴⁰ Zato so na tem zborovanju sprejeli sklep: "da ne bi se vsaki dan korporativno hodilo k sv. maši, ker Rev. Hribar delegate in uradnike prezira in ni imel nobene prijazne besede za nje, kakor je bilo doslej povsod običajno, vsak zasebnik pa naj le gre k maši".⁴¹ To Hribarjevo dejanje je bila posledica njegove verske gorečnosti.

V JSKJ so se lahko v prvih letih delovanja včlanjevali samo moški priseljenci od 18 do 45 leta starosti. Novi član je moral ob vstopu plačati 1\$, mesečna članarina, ki jo je lahko glavni odbor po potrebi povečal, pa je znašala 50 centov. Člane, starejše od 45 let, so včlanjevali le prve tri mesece po ustanovitvi, le-ti pa so ob pristopu plačali 5\$, ker se je Jednoti povečeval rizik sorazmerno s starostjo.⁴² Zanimivo je, da so prvih 15 let v Jednoto sprejemali samo moške, soproge članov pa so lahko bile zavarovane samo za posmrtnino, ki je znašala v prvih letih 300\$,⁴³ na VII. glavnem zborovanju leta 1913 v La Salle, Illinois, pa so posmrtnino za soproge članov povečali na 500\$. Na tem zborovanju so končno sprejeli tudi sklep o sprejemu žensk v Jednoto. S tem sklepom so bile ženske včlanjene "na približno taki podlagi kakor moški, potrdil se je sprejem ženskih društev in dasi se niso naše Slovenke odzvale tej priliki kakor je bilo pričakovati, vendar je to veliko pomagalo Jednoti".⁴⁴ Po vseh spremembah je lahko leta 1916 član Jednote postal vsak zdrav moški ali ženska "jugoslovanskega jezika", ki je dopolnil 16 let in ni bil starejši od 50 let in je prebival v Ameriki. Kandidati nad 40. letom starosti so morali ob prošnji priložiti krstni list, starejši od 45. let pa so se lahko zavarovali za največ 250\$ posmrtnine in za največ 1\$ dnevne bolniške podpore.⁴⁵

Osnovna dejavnost bratske podporne organizacije je bila pomoč članom v primeru smrti. Ob pristopu so člani napisali oziroma izpolnili oporoko, ki so jo skupaj z drugimi zapečateni hranili v glavnem uradu, odprli pa po članovi smrti.⁴⁶ Zaradi nenatančnosti pri pisanju oporok so odborniki pogosto opozarjali delegate, da naj novi člani skrbneje izpolnjujejo prošnje za pristop k Jednoti. *"Posebno važno je to, da je vsaka oporoka natančno izpisana; ni dovolj, da se izpiše: "smrtnino zapuščam otrokom, ali očetu in materi" itd. ampak mora biti izpisano popolno ime in sorodstvo vsacega dediča"*. Člani so lahko posmrtnino zapustili le sorodnikom in tistim, ki so jih preživljali. Posmrtnina je ob ustanovitvi Jednote za umrlega člana znašala 800\$, in za soprogo 200\$.⁴⁷ Na VI. glavnem zborovanju so sprejeli sklep, da je moral vsak novi član, ki je imel ženo v "starem kraju", dokazati s *"spričevalom ali pismom g. župnika, da je zdrava in potem bode Jednota še le priznala, da gre ženi podpora v slučaju smrti"*. Pri izplačevanju posmrtnine pa se je v prvih letih delovanja zaradi pomanjkanja denarja večkrat zapletlo, zato so na II. glavnem zborovanju določili, da se posmrtnina izplača čim hitreje in postavili zadnji rok 90 dni.⁴⁸ Posmrtnino so izplačevali iz denarja, ki so ga nabrali s članarino, če pa v Jednotini blagajni ni bilo dovolj denarja, so razdelili med člane tako imenovani "assessment", ali izredne mesečne prispevke. Na glavnem zborovanju leta 1905 v Clevelandu, Ohio, so uvedli dva razreda izplačevanja posmrtnin, prvi je znašal 1000\$, drugi pa 500\$, od česar so odbili 100\$ za pogreb.⁴⁹

Druga dejavnost Jednote je bilo bolniško zavarovanje. Članom so v prvem letu delovanja ob bolezni v krajevnem društvu izplačevali podporo 15\$ mesečno šest mesecev, po izteku tega časa pa so onemoglemu izplačali še enkratno podporo v znesku 300\$, nato je prenehal biti član Jednote. Svoje člane so zavarovali tudi v primeru invalidnosti, za izgubo roke, ali noge so izplačali 300\$, za izgubo očesa pa 150\$, iz njegove posmrtnine.⁵⁰ Krajevna društva so šest mesecev izplačevala podporo tudi svojcem umobolnih članov, ki so se zdravili v bolnici. Po preteku šestih mesecev pa je izplačevanje 20\$ mesečno prevzela Jednota, vendar le do vsote 500\$.⁵¹ Višina prispevkov, ki so jih morali plačevati člani, kakor tudi višina posmrtnine, bolniške podpore in zavarovanje v primeru invalidnine se je seveda z leti spreminjala.

Uradno glasilo JSKJ je postal časnik Glas naroda⁵² iz New Yorka, ki je sprejel obvezo in objavljal na tretji strani vsake številke Jednotin oglas s podatki o uradnikih, nadzornikih, novoustanovljenih krajevnih društvih in članih, ki so izstopili in tistih, ki so bili suspendirani. Prav tako so v časniku redno objavljali rubriko "Naznanila", v kateri je glavni tajnik obveščal članstvo o tekočih novostih.⁵³ Časnik pa je objavljal še poročila glavnih

zborovanj,⁵⁴ novice posameznih društev⁵⁵ in enkrat mesečno imenik krajevnih društev.⁵⁶ Člani pa so lahko izrekli svoja mnenja o delovanju Jednote v posebni rubriki "Dopisi".⁵⁷

V prvem obdobju lastnik časnika Frank Sakser za svoje usluge ni zahteval plačila, v Jednoti pa so se zavezali, da bodo: "(...) rojaki delovali in agitirali za *"Glas naroda"*, ako on nas podpira, zakaj bi mi njega ne podpirali".⁵⁸ Na III. glavnem zborovanju pa so določili, da bodo časniku plačevali letno 50\$,⁵⁹ leta 1905 100\$,⁶⁰ v naslednjih letih pa so plačilo še nekajkrat povečali.

Novo članstvo so v Jednoti pridobivali na najrazličnejše načine. Pri tem je imel izredno pomembno vlogo uradno glasilo Jednote časnik Glas naroda, ki je imel po pisanju Jurija Trunka leta 1912 9.000 naročnikov.⁶¹ Veliko zaslug za pridobivanje novih članov so imeli tudi v krajevnih društvih,⁶² v katerih so navduševali svoje rojake iz okolice osebno, pa tudi preko člankov v Jednotinem uradnem glasilu, kot na primer Frank Matko iz Claridga, Pennsylvanija: "*Ker so podporna društva tako velike važnosti nam delavcem, posebno pa še zavarovanje proti nezgodam in smrti pri JSK Jednoti opozarjamo, rojake iz okolice, da pristopijo k našem društvu. Tem močnejše bode naše društvo, tem večjo podporo bode lahko dajalo in isto velja pri JSK Jednoti*".⁶³ Novo članstvo so za pristop navduševali tudi na tak način, da so jim nudili razne ugodnosti, še posebej pred glavnimi zborovanji. Tako je na primer Društvo Vitezi sv. Jurija št. 49 iz Kansas Cityja, Kansas, nudilo novim članom v mesecu juliju leta 1905 polovično znižanje pristopnine.⁶⁴ Poskušali pa so jih pridobivati tudi s plačanimi oglasi v raznih slovenskih publikacijah in brošurah, ki so jih izdajali v Ameriki,⁶⁵ sklenili pa so izdati tudi knjižico, "*ktera bi tolmačila koristi JSK Jednote in se brezplačno razdelila*". Pri sprejemu novih članov je bil osnovni pogoj, da morajo prosilci "*biti zdravi in brez vseh telesnih napak, za kar je potrebno predložiti zdravniško spričevalo,*" poleg tega pa se je zahtevalo, da: "*morajo biti poštenega življenja in dobrega moralnega značaja*".⁶⁶ Ker najrazličnejši načini za pridobivanje novih članov niso več prinašali željenega uspeha, so jih leta 1920 začeli pridobivati s pomočjo organizatorjev. Organizatorje je nastavljal ali odstavljaj glavni izvršilni odbor Jednote sporazumno s krajevnimi društvi, organizator pa je lahko postal tudi vsak drug član Jednote, ki je potoval po Združenih državah. Provizija za vsakega pridobljenega člana je znašala 2\$, če pa so letno pridobili več kot 50 članov, se je provizija povečala na 2,50\$ za vsakega pridobljenega člana.⁶⁷

Jednotina glavna zborovanja so prva leta po ustanovitvi organizirali vsako leto, od leta 1901 vsaki dve leti, od leta 1907 vsaka tri in od leta 1916 vsaka štiri leta. Krajevna društva so na svojih sejah volila delegate, ki so jih zastopali na zborovanju. Vsak delegat krajevnega društva je moral imeti "poverilno pismo" s podpisom predsednika, tajnika in zastopnika društva z društvenim pečatom.⁶⁸ Iz glavnega urada JSKJ so delegatom poslali obrazec, na katerega so "vozni agentje" napisali razdaljo in ceno. S tako izpolnjenim obrazcem so na zasedanju delegatom povrnili potne stroške,⁶⁹ denarno nadomestilo za čas zasedanja pa je v prvih letih znašalo 4\$.⁷⁰ Krajevna društva so bila zastopana na glavnih zborovanjih z različnim številom delegatov, odvisno od števila članov. Društva s 30 do 100 člani so imela pravico do enega delegata, s 100 do 200 člani dva delegata, tista nad 200 člani pa tri delegate. Društva z manj kot 30 člani so se med seboj združevala, združena pa so imela pravico biti zastopana na glavnem zborovanju z enim delegatom.⁷¹ Vsa društva, ki zaradi majhnosti ali prevelike oddaljenosti na zborovanje niso imela možnosti poslati svojega predstavnika, so za svojega zastopnika pooblastila enega izmed udeležencev.⁷²

Delegati so na glavnih zborovanjih zastopali mnenja članov svojih krajevnih društev, pred V. glavnim zborovanjem leta 1903 v Omahi, Nebraska, pa so v Jednoti uvedli novost, s katero so lahko člani izražali svoje mnenje o spremembah pravilnika tudi v časniku Glas naroda.⁷³ Predloge članov Jednote o spremembah pravil JSKJ so objavljali v časniku Glas naroda tudi pred X. glavnim zborovanjem Jednote leta 1916 v Evelethu, Minnesota, pri čemer je prišlo do protestov, ker so nekateri člani zatrjevali, da so bile njihove pripombe cenzurirane.⁷⁴ Glavni tajnik Brožič je na te obtožbe odgovoril, da je do cenzure res prišlo, da pa so jo predlagali v uredništvu Jednotinega glasila, časnika Glas naroda. Urednik se je namreč odločil, da bo dal dopise pred objavo v pregled glavnemu uradu Jednote, ker so nekateri dopisniki pošiljali neresnična poročila, ki bi lahko škodovala delovanju Jednote. Po protestih članov so odločitev o cenzuri dopisov v glavnem uradu preklicali.⁷⁵

Na zborovanjih so o predlogih glasovali javno, v primeru neodločenega števila glasov pa so ponovili glasovanje, ki je bilo tokrat tajno (glasovanje z listki).⁷⁶ Na glavnih zborovanjih so pregledali preteklo Jednotino delovanje, hkrati pa tudi določili pravilnik in z njim začrtali smernice njenega delovanja do prihodnje konvencije, volili novi glavni odbor, sprejemali resolucije, obravnavali pritožbe članov itd.

Pravila JSKJ so bila v obravnavanem obdobju precej obsežna in niso bila jasno opredeljena. Po pisanju glavnega tajnika Georga L. Brožiča leta 1905 pa so bila celo v nasprotju z ameriško zakonodajo.⁷⁷ Zanimivo pa je, da za krajevna društva niso bila obvezujoča, o čemer so zapisali v poročilu iz glavnega zborovanja v časniku Glas naroda sledeče: "(...) *Pisne točke glede pravil krajevnih društev so le navodila, ako jih nova društva sprejmejo je prav in priporočila vredno, vendar dobro je, da so sestavljena v poduk*".⁷⁸ V vodstvu Jednote so se zavedali pomanjkljivosti pravil, zato so se odločili, da je potrebno za nadaljni razvoj organizacije sprejeli nova in krajša pravila. "*Da se zmore to doseči, je v prvi vrsti potrebna sloga, hladno in trezno razmotrivanje ter opazovanje poslovanja drugih sličnih organizacij, ktere poslujejo na tem polju*".⁷⁹ Delegati VII. glavnega zborovanja leta 1907 v La Salle, Illinois pa so volili proti temu predlogu in tako podprli sklep iz prejšnjega glavnega zborovanja, ki je določal, da bodo na naslednjih zborovanjih sprejemali samo dopolnila starega pravilnika.⁸⁰

V Jednoto je bilo vključenih tudi veliko hrvaških priseljencev. Tako so leti na VI. glavnem zborovanju leta 1905 v Clevelandu, Ohio, poskušali doseči, da bi Jednotina pravila tiskali tudi v hrvaškem jeziku. Udeleženci zborovanja so ta predlog zavrnilo z obrazložitvijo: "*ker pri Hrvatski Narodni Zajednici nad 1000 Slovencev nima slovenskih pravil, niti v noben slovenski list ne objavlja o zborovanju ali kaj drugega zelo važnega*". Kljub temu pa so se zavedali pomena hrvaških članov, zato so priporočili krajevnim društvom: "*da, (...) ktero sprevidi za nujno potrebo, tiska svoja pravila v hrvatskem jeziku, Jednotine zadeve pa naj bi se tolmačile članom Hrvatom*".⁸¹

JSKJ je bila inkorporirana 28. februarja 1901 v Duluthu, Minnesota, na podlagi prošnje 12 Slovencev, naturaliziranih državljanov ZDA. Predpogoj za inkorporacijo oziroma državno priznanje katerekoli podporne jednote je bil ta, da so morala biti njena pravila v skladu z zakonom o inkorporiranju, t.i. "Mobile Bill".⁸² Uskladitev Jednotinih pravil je bila glavni vzrok, da je bila JSKJ inkorporirana šele tri leta po ustanovitvi.

V prvih letih delovanja je JSKJ zaradi majhnega števila članov zašla v velike težave, ki so skoraj povzročile njen propad. Z rednimi prispevki ni bilo mogoče izplačevati posmrtnine in bolniških podpor, zato je glavni odbor moral razpisati izredne mesečne prispevke, ki so znašali tudi več kot sedem dolarjev.⁸³ S takšnim načinom poslovanja, je bil finančni položaj Jednote premalo trden in ne bi omogočal njenega preživetja v primeru, če bi prišlo do kakršnekoli tudi najmanjše epidemije. Ustanovitelji in odborniki so bili premalo izkušeni na zavarovalniškem področju, "*delali so po bratskem*

načelu "danes meni, jutri tebi", kar je bilo sicer jako lepo slišati, toda v praksi, kjer se gre za bodočo odgovornost takih organizacij take teorije niso izpeljive".⁸⁴ Finančni položaj Jednote se je izboljšal po V. glavnem zborovanju v Omahi, Nebraska, leta 1903, ko so sprejeli sklep o ustanovitvi rezervnega sklada, v katerega je vsak član plačeval mesečno 5 centov. Z uvedbo rezervnega sklada, ki je pomenil večjo varnost pri izplačilih, so v Jednoti pridobili zaupanje med slovenskimi priseljenci in število članov se je začelo povečevati, s tem pa se je izboljšal tudi finančni položaj Jednote. Na naslednjem zborovanju leta 1905 v Clevelandu, Ohio, pa so rezervni sklad še povečali, saj so v njem zbirali tudi pristopnino novih članov.⁸⁵

Zaradi vedno starejšega članstva so na VIII. glavnem zborovanju leta 1910 v Evelethu, Minnesota, ponovno korenito posegli v delovanje Jednote z uvedbo razrednega sistema po starosti. S tem so zadostili zavarovalniški zakonodaji v večini ameriških držav in vzpostavili sistem, ki so ga imele največje ameriške podporne organizacije.⁸⁶ Po mnenju glavnega tajnika Brožiča je glavni odbor z uvedbo razrednega sistema: "(...) privedel Jednoto v toku treh let na stopnjo, s katero lahko prištevamo sedaj našo Jednoto med trdnjše zavarovalne organizacije".

Pred IX. glavnim zborovanjem leta 1913 v Pittsburghu, Pennsylvania, so se pojavile tudi težnje po uvedbi centraliziranega bolniškega zavarovanja, kar je pomenilo, da bi sredstva za bolniško podporo zbirali in izplačevali v glavnem uradu, oziroma uvedli skupen bolniški sklad, medtem ko so do tedaj bolniško podporo izplačevala krajevna društva. Nasprotniki uvedbe centralizacije bolniške podpore so bili mnenja, da: "posamezna društva goje strogo kontrolo nad bolniki v svojem delokrogu, to pa Jednota nikakor ne bi mogla in marsikdo bi veljal pri Jednoti za bolnega, ko bi pri domačem društvu ne bi bil". Centralizacija bolniške podpore pa naj bi pomenila tudi težavo pri združevanju z drugimi Jednotami.⁸⁷ Po mnenju zagovornikov centralizacije bolniške podpore pa naj bi bila le-ta potrebna zaradi slabega finančnega položaja v večini društev. Ker so pogosto izbruhnile epidemije, niso bila sposobna plačevati bolniške podpore niti društva z več kot sto člani. S centralizacijo bi uvedli tudi boljši nadzor, saj ni bilo mogoče nadzirati članov, ki so živeli oddaljeni po več 100 milj. Tehten razlog za uvedbo centralizacije pa je bil po njihovem mnenju tudi v pogosti selitvi Jednotinih članov, saj je po pravilih moralo prevzeti plačevanje bolniške podpore društvo tudi novemu članu, ki je pred tem leta plačeval prispevek prejšnjemu društvu. Centralizacijo bolniškega zavarovanja so si predstavljali tako, da bi vsako društvo v bolniški sklad plačalo določen denar glede na število članov, takšen skupni bolniški sklad pa bi lažje prenesel tudi večja izplačila.⁸⁸

Zagovorniki centraliziranega bolniškega zavarovanja so predlagali, da bi za boljši nadzor uvedli bolniške nadzornike, ki bi jih volili vsake štiri mesece izmed zanesljivih članov, na začetku pa bi morali določiti tudi novo višino prispevkov, ki bi ga lahko člani izplačevali v mesečnih obrokih.⁸⁹ Nasprotniki centralizacije bolniške blagajne pa so trdili, da se takšen način ne bi obnesel, ker 50 centov mesečno, kolikor so plačevali člani krajevnim društvom, ni zadoščalo za izplačilo bolniške podpore, zato so v ta namen morali prirejati še veselice. V primeru uvedbe centralizirane bolniške blagajne pa bi se moral prispevek povečati na 75 centov ali več, kar bi pomenilo upad članstva.⁹⁰ Kasnejši sklep o uvedbi centralne bolniške blagajne je med članstvom povzročil mnogo prerekanja in nezadovoljstva, kar je močno škodovalo njenemu napredku. Posledica pa je bila, da je Jednota izgubila več kot tisoč članov.⁹¹

Med prvo svetovno vojno je število članov v Jednoti začelo vidno upadati. Glavni razlog je bil ta, da je v Evropi divjala vojna in da je bilo zaradi nje zaustavljeno priseljevanje iz "stare domovine". Ker novih priseljencev v kratkem niso pričakovali, je bila po mnenju nekega člana edina rešitev v mladinskem oddelku ali "otročjem oddelku", kot so ga sami imenovali, ki so ga ustanovil leta 1913, da bi v njem vzgajali bodoče člane Jednote. Če bi večina članov Jednote vpisala tudi svoje otroke, bi se število članov v nekaj letih podvojilo ali celo potrojilo. Včlanjenje otrok v Jednoto pa naj bi bil samo prvi korak, še bolj pomembno je bilo vzgajati jih v slovenskem duhu, s čemer bi ostali zvesti svojemu narodu in organizaciji. Da bi privabili čim več mladih članov, pa so sklenili, da bodo sprejemali tudi otroke Slovencev, ki niso bili člani Jednote.⁹² In še nekaj pravil Mladine JSKJ, kakor so na X. glavnem zborovanju leta 1916 v Evelethu, Minnesota, preimenovali "otročji oddelek".⁹³ V "mladino" JSKJ so sprejemali vse zdrave otroke slovenske narodnosti od 1. do 16. leta starosti, ne glede na to ali so bili njihovi starši člani Jednote. Pred sprejemom sta otroka morala pregledati dva člana krajevnega društva Jednote, in če sta dvomila v otrokovo zdravje, ga je moral pregledati še zdravnik. Pristopnina za otoka je znašala 25 centov, mesečni prispevek pa 15 centov, ki ga je bilo mogoče po potrebi povečati. Starši otrok, ki so bili vključeni k Mladini JSKJ, so bili upravičeni do 100\$ v primeru smrti za pogrebne stroške otroka po preteku 66 dni od pristopa. Ko je član Mladine dopolnil 16 let, je ob predložitvi zdravniškega spričevala, da je "zdrav in brez napak", lahko postal redni član krajevnega društva. Če član "Mladine" pri 16 letih še ni bil dovolj razvit za delo, je lahko ob plačevanju prispevkov še nadalje ostal njen član. Čeprav je bila "Mladina" samostojna, njihovi člani niso bili člani Jednote, uredovali pa so ji "varuhi", glavni

predsednik, tajnik in blagajnik JSKJ, ki so imeli pravico terjati prispevke in izplačevati posmrtnino. "Kolektorji" "Mladine" so bili tajniki krajevnih društev, ki so vodili tudi njihov imenik, vendar povsem ločeno od krajevnega društva Jednote. Vse prispevke "Mladine" so tajniki krajevnih društev pošiljali glavnemu tajniku Jednote, ki jih je nato dal v varstvo blagajniku. Blagajnik je denar naložil na banko, denar pa je lahko izplačal, ko je dobil soglasje ostalih "varuhov". Starši so pogosto poskušali prevarati Jednoto in so v Mladino JSKJ prijavi bolnega otroka. Če so takšen primer v Jednoti odkrili, so bolnega otroka suspendirali že pred njegovo smrtjo.⁹⁴

Ob ustanovitvi je bila JSKJ katoliško usmerjena bratska podporna organizacija, z leti pa je začel v Jednoti prevladovati tabor, ki katoliške usmerjenosti ni postavljal več na prvo mesto. Dokončno je prevladal leta 1920 na XI. glavnem zborovanju v Chicagu, Illinois, ko so na predlog glavnega tajnika Josepha Pishlerja sprejeli sledečo resolucijo: "*Enajsta redna konvencija JSK Jednote, zborujoča v Chicagu, Ill., se zaveda, da je JSK Jednota bratska podporna organizacija in kot taka ni verska in ne politična. V JSK Jednoti je zasigurana vsakemu članu popolna svoboda glede verskega ali političnega prepričanja. Ime katoliška ne pomenja, da morajo biti člani te Jednote katoličani ali nekatoličani; zatorej se smatra vsakega člana za dobrega, ki spolnjuje ustavo in pravila, ne glede na stan, vero ali politično prepričanje. (...) Zatorej sklepamo, da Glasilo Jednote ne sme priobčevati v uradnih kolonah dopisov ali člankov tikajočih se vere ali političnega prepričanja ali naziranja članov oziroma članic in žalenj glede vere in politike*". Kljub uradno spremenjeni svetovno-nazorski usmeritvi Jednote, pa je 55 delegatov glasovalo proti temu, da bi ime Jugoslovanska katoliška jednota spremenili in le 36 jih je glasovalo za spremembo.⁹⁵ Povedati pa je treba, če bi kdo glede na to, da so v Jednoti dopuščali popolno svobodo verskega in političnega prepričanja, podvomil, da je ta resolucija pomenila konec delovanja Jednote kot katoliške bratske podporne organizacije, da so tudi v največji socialistično usmerjeni slovenski bratski podporni organizaciji v Ameriki Slovenski narodni podporni jednoti zagovarjali glede verskega in političnega prepričanja svojih članov podobno stališče: "*Slovinci ne brigam se, h kateri veri pripadate, na kakšen način molite Boga, ali pa če ga sploh molite, ampak v mojih vrstah so dobrodošli vsi pošteni in značajni rojaki, ki so pri volji delati za uresničevanje načel svobode, enakosti in bratstva*".⁹⁶

Rezultat takšne usmeritve v JSKJ je bila tudi napovedana združitev s socialistično usmerjenimi slovenskimi bratskimi podpornimi organizacijami: Slovensko narodno podporno jednoto (dalje SNPJ), Slovensko delavsko podporno zvezo (dalje SDPZ), Slovensko svobodomiselnno podporno zvezo

(dalje SSPZ) in Zapadno slovansko zvezo (dalje ZSZ.). Zadnji rok združitve je bil po Združitveni pogodbi 31. december 1921, do uskladitve zakonodaje z državami, kjer je bilo vseh 5 jednot "inkorporiranih", pa bi vse delovale pod okriljem SNPJ. Do ureditve pravilnika nove Jednote bi s svojim imetjem še nadalje upravljali v posameznih Jednotah, seveda pa je bil pogoj za združitev Jednot njihova likvidnost, ki bi jo potrdil neodvisni cenilec. Najkasneje v 90 dneh po ureditvi vseh zakonskih formalnosti naj bi združitveni odbor, sklical združitveno konvencijo, na kateri bi sodelovali glavni odborniki vseh petih Jednot, člani združitvenega odbora in delegati vseh krajevnih društev. Udeleženci združitvene konvencije so imeli vsa pooblastila izdelati ustavo, pravila, izvoliti glavne uradnike in izbrati popolnoma novo ime novi bratski podporni organizaciji. Združitvena pogodba pa je tudi določala: "Izredna konvencija skupnih organizacij mora zajamčiti v svoji ustavi, popolno svobodo verskega, političnega, etničnega in filozofičnega prepričanja za svoje člane in članice". Za združitev pod temi pogoji je na XI. glavnem zborovanju JSKJ glasovalo 73 udeležencev, 15 pa jih je glasovalo proti.⁹⁷

Do nameravane združitve JSKJ s socialističnimi bratskimi podpornimi organizacijami pa ni prišlo, saj se niso uspeli dokončno sporazumeti o pogojih združitve. Leta 1924 so dokončno pretrgali dolgoletno sodelovanje s časnikom Glas naroda in ustanovili svoje glasilo Nova Doba, ki jo je urejal Anton J. Terbevec.⁹⁸ V Jednoti je leta 1940 prevladal socialistični tabor, spremenili pa so tudi ime v Ameriško bratsko zvezo. Glavni uradniki in delegati krajevnih društev Jugoslovanske katoliške jednote, kasneje Ameriške bratske zveze, so z leti uspeli zgraditi močno bratsko podporno organizacijo, ki je v času svojega delovanja uspela kljubovati vsem težavam in uspešno deluje še danes.

OPOMBE

¹ Josip Zalar, Nekaj podatkov o bratskih podpornih organizacijah v Ameriki, Jubilejna spominska knjiga izdana povodom tridesetletnice Kranjsko-Slovenske Katoliške Jednote v Združenih državah ameriških s sedežem v Jolietu, Illinois, 1894-1924, Cleveland, Ohio (dalje Spominska knjiga K.S.K.J., 1924), str. 10.

² Alvin J. Schmidt, Fraternal Organizations, The Greenwood Encyclopedia of American Institutions, Westport, Connecticut, London, England (dalje Schmidt), 1980, str. 3.

- ³ Jurij Trunk, *Amerika in Amerikanci*, Celovec, 1912 (dalje Trunk), str. 447.
- ⁴ Spominska knjiga K.S.K.J., 1924, str. 10.
- ⁵ Tihomir Telišman, *Narodna hrvatska zajednica i hrvatski iseljenici u SAD od 1897. do 1924. godine*, Magistrsko delo, Pedagoška fakulteta Maribor, Zagreb, 1992, str. 27 in 28.
- ⁶ Katoliška društva, *Pastirski list nadškofov zjedinjenih držav zbranih v tretjem skupnem zboru v Baltimori do duhovnov in svetnjakov njih škofij*, *Zgodnja danica*, 22. maj 1885, str. 162.
- ⁷ Spominska knjiga K.S.K.J., str.10.
- ⁸ Frančišek S. Šušteršič, *Slovenci v Ameriki*, *Koledar Družbe sv. Mohorja*, Celovec 1894, str. 26.
- ⁹ Kazimir Zakrajšek, *To-le vzemi in beri in spolnjuh*, New York, N.Y., (datum izdaje ni znan), str. 14.
- ¹⁰ Ivan Mladineo, *Narodni adresar Hrvata-Slovenaca-Srba*, New York, N.Y., 1937 (dalje Mladineo), str. 9.
- ¹¹ Trunk, str. 450 in 451.
- ¹² Mladineo, str. 9.
- ¹³ Trunk, str. 450 in 451.
- ¹⁴ Jože Zevertnik, *Ameriški Slovenci*, *Pregled splošne zgodovine Združenih držav, slovenskega naseljevanja in naselbin in Slovenske narodne podporne jednote*, Chicago, Illinois, 1925, str. 375.
- ¹⁵ Janko N. Rogelj, *Ameriška bratska zveza*, *Slovenski izseljenski koledar*, Ljubljana 1957, str. 143.
- ¹⁶ V glavah poročil v *Jednotinem glasilu*, časniku *Glas Naroda*, so uporabljali ime *Jugoslovanska Katoliška Jednota*, v *Jednotinem grbu* pa so imeli zapisano *Jugoslovanska Slovanska Katoliška Jednota*. Kratica, ki so jo sami uporabljali v *Jednoti* je bila J.S.K.J.
- ¹⁷ Jurij Trunk, *Amerika in Amerikanci*, Celovec 1912, str. 450 in 451.

- ¹⁸ Jos. Agnitsch in Ivan Govže uradnika Jugoslovanske Katoliške Jednote, Dopisi, GN, 29. oktober 1898, str. 2.
- ¹⁹ Gosp. F.S. Šušteršiču v odgovor, GN, 3. september 1898, str. 1.
- ²⁰ Jos. Agnitsch in Ivan Govže uradnika Jugoslovanske Katoliške Jednote, Dopisi, GN, 29. oktobra 1898, str. 2.
- ²¹ Odbor društva Sv. Jožef, Pittsburg, Pennsylvania, Dopisi, G.N., 4. oktober 1899, str. 1.
- ²² John A. Germ, gl. predsednik in Geo. L. Brozich, gl.tajnik, Posebno naznanilo Društvom J.S.K. Jednote in delegatom za prihodnje zborovanje, GN, 14. avgust 1913, str. 4.
- ²³ Npr.: Jugoslovanska Katoliška Jednota, GN, 3. avgust 1898, str. 3.
- ²⁴ Joseph Pishler, John B. Smrekar, Frank Goule, Konvencija Jugoslovanske Katoliške Jednote, GN, 8. september 1913, str. 1.
- ²⁵ II. glavno zborovanje Jugoslovanske Katol. Jednote v Ely, Minn, dne 17. in 18.julija 1899, GN, 29. julij 1899, str. 3.
- ²⁶ Peto glavno zasedanje J.S.K.J. v Omahi, Nebraska, dne 6. julija 1903, GN, 11. avgust 1903, str. 3.
- ²⁷ II. glavno zborovanje Jugoslovanske Katol. Jednote v Ely, Minn, dne 17. in 18.julija 1899, GN, 29. julij 1899, str. 3.
- ²⁸ Jugoslovanska Katol. Jednota, Šesto glavno zborovanje dne 11. 12. 13. 14. in 15. sept. ob 9.uri v Union Halle, Cleveland, O., GN, 21. september 1905, str. 3.
- ²⁹ Jugoslovanska Katol. Jednota, Šesto glavno zborovanje dne 11. 12. 13. 14. in 15. sept. ob 9. uri v Union Halle, Cleveland, O., GN, 22. september 1905, str. 3.
- ³⁰ Jugoslovanska Katoliška Jednota, GN, 3. avgust 1898, str. 3.
- ³¹ Frank Sakser (1859-1937), je živel v New Yorku, bil je podjetnik, bankir in urednik. Leta 1893 je v New Yorku ustanovil časnik Glas Naroda, list slovenskih delavcev v Ameriki, pri katerem je bil urednik, lastnik in izdajatelj. Leta 1894 je začel izdajati Slovensko-ameriški koledar, ki je izhajal z majhnimi presledki do leta 1942. Leta 1898 je bil med

- ustanovitelji Jugoslovanske Katoliške Jednote, s sedežem v Elyju, Minnesota, danes Ameriške Bratske Zveze. Sakser je ustanovil tudi parabrodsko zastopstvo in agencijo, leta 1922 pa še zasebno banko Frank Sakser State Bank, New York. Banka je slovela kot solidna. V času gospodarske krize med leti 1929-1932 je Frank Sakser izgubil vse premoženje, več kot 400.000\$. Slovenski biografski leksikon, III. knjiga, 9. zvezek, Ljubljana 1960, str. 178.
- ³² Peto glavno zasedanje J.S.K.J. v Omahi, Nebraska, dne 6. julij 1903, GN, 11. avgust 1903, str. 3.
- ³³ Jugoslovanska Katol. Jednota, Šesto glavno zborovanje dne 11. 12. 13. 14. in 15. sept. ob 9. uri v Union Halle, Cleveland, O., GN, 20. september 1905, str. 3.
- ³⁴ Andrej Smrekar se je rodil dne 29. novembra 1871 na Goriškem. Leta 1891 je pripotoval v Ameriko in stopil v semenišče St. Paul, Seminary, kjer je bil leta 1897 posvečen v duhovnika. Najprej je služboval kot kaplan pri Josephu Buhu v Towerju, Minnesota, nato dve leti kot župnik v župniji sv. Antona v Ely, Minnesota, nakar se je ponovno vrnil v Tower. Služboval je tudi kot oskrbnik katoliške bolnišnice sv. Antona v Doluthu, Minnesota. Leta 1905 je bil premeščen v slovensko župnijo sv. Lovrenca in nato v župnijo sv. Vida, Cleveland, Ohio, leta 1908 je prevzel slovensko župnijo Žalostne Matere Božje v Collinwoodu, Ohio. Trunk, str. 589.
- ³⁵ Leonard Slobodnik, Joseph A. Martel, zapisnikarja, Zapisnik desete konvencije J.S.K. Jednote v Eveleth, Minnesota, Prva do četrta seja, GN, 18. september 1916, str. 3.
- ³⁶ John Krek, Federal, Pa, Dopisi, GN, 18. april 1903, str. 2.
- ³⁷ Npr.: IV. Glavno zborovanje Jugoslovanske Katoliške Jednote na Calumetu, Mich., dne 5. in 6. julija 1901, GN, 24. julij 1901, str. 3.
- ³⁸ Fr. Kržišnik, M. Vardjan, A. Virant, GN, 25. september 1907, str. 7.
- ³⁹ Sedmo glavno zborovanje Jugoslovanske Kat. Jednote dne 9. septembra 1907 v La Salle, Ill., GN, 25. september 1907, str. 7.
- ⁴⁰ Josip Perko I. nadzornik J.S.K.J. in zastopnik društva sv. Janeza Krsnika, GN, 5. avgusta 1905, str. 2.

- ⁴¹ Jugoslovanska Katol. Jednota, Šesto glavno zborovanje dne 11. 12. 13. 14. in 15. sept. ob 9. uri v Union Halle, Cleveland, O., GN, 20. september 1905, str. 3.
- ⁴² Jugoslovanska Katoliška Jednota, GN, 3. avgust 1898, str. 3.
- ⁴³ II. glavno zborovanje Jugoslovanske Katol. Jednote v Ely, Minn, dne 17. in 18. julija 1899, GN, 29. julija 1899, str. 3.
- ⁴⁴ George L. Brozich, glavni tajnik, Poročilo in priporočilo, sestavljeno v glavnem uradu tajnika Jugoslovanske Katoliške Jednote za cenjene uradnike in delegate devetega glavnega zborovanja Jugoslov. Kat. Jednote meseca septembra leta 1913 v Pittsburghu, Penna., GN, 26. julij 1913, str. 3.
- ⁴⁵ Mohor Mladich, konvenčni predsednik, Leonard Slobodnik, Joseph A. Mertel, zapisnikarji, Zapisnik desete konvencije J.S.K. Jednote v Eveleth, Minnesota, Zapisnik sedemnajste seje glavnega zborovanja J.S.K. Jednote 19. septembra 1916, GN, 7. oktober 1916, str. 3.
- ⁴⁶ II. glavno zborovanje Jugoslovanske Katol. Jednote v Ely, Minn, dne 17. in 18. julija 1899, GN, 29. julija 1899, str. 3.
- ⁴⁷ Jurij L. Božič, Assesment šte. 110, za mesec september, GN, 11. september 1907, str. 3.
- ⁴⁸ II. glavno zborovanje Jugoslovanske Katol. Jednote v Ely, Minn, dne 17. in 18. julija 1899, GN, 29. julija 1899, str. 3.
- ⁴⁹ Jugoslovanska Katol. Jednota, Šesto glavno zborovanje dne 11. 12. 13. 14. in 15. sept. ob 9. uri v Union Halle, Cleveland, O., GN, 22. september 1905, str. 3.
- ⁵⁰ Jugoslovanska Katoliška Jednota, GN, 3. avgust 1898, str. 3.
- ⁵¹ Sedmo glavno zborovanje Jugoslovanske Kat. Jednote dne 9. septembra 1907 v La Salle, Ill., GN, 25. september 1907, str. 5-7.
- ⁵² Časnik Glas Naroda, s podnaslovom List slovenskih delavcev v Ameriki, je začel izhajati 27. septembra 1893 v New Yorku in je izhajal do 24. oktobra 1963. Lastnik ob ustanovitvi je bil Tiskovna družba (Anton Logar, Josip Rems in Frank Sakser), od leta 1894 Frank Sakser in od leta 1906 Slovensko tiskovno društvo v New Yorku, izdajatelj Frank Sakser.

- Uredniki so bili v obravnavanem obdobju Frank Sakser, Anton Murnik (od 1897 do 1900), Zmagoslav J. Valjavec (od 1900 do 1910), Frank Sakser, Srečko Dolinar, Ivan Podgoršek, Bert P. Lakner, Gilbert Potrato (večkrat), Louis Adamič (zadnje mesece leta 1906), Janez Terček. Jože Bajec, Slovensko izseljensko časopisje 1891-1945, Ljubljana 1980, str. 14.
- ⁵³ Npr.: Josip Agnitch, I. tajnik, Jugoslovanska Katoliška Jednota, Naznanilo (oglas), 27. marec 1901, str. 1.
- ⁵⁴ Npr.: Dopisi, Zborovanje Jugoslov. katol. Jednote, GN, 20. julij 1901, str. 2.
- ⁵⁵ Npr.: John Teleban, Dopisi Forest City, Pa., 3. julij, GN, 10. julij 1901, str. 2.
- ⁵⁶ Jugoslovanska Katol. Jednota, Šesto glavno zborovanje dne 11. 12. 13. 14. in 15. sept. ob 9. uri v Union Halle, Cleveland, O., GN, 20. september 1905, str. 3.
- ⁵⁷ Npr.: Nick Černič, Dopis, GN, 22. julij 1920, str. 3.
- ⁵⁸ II. glavno zborovanje Jugoslovanske Katol. Jednote v Ely, Minn, dne 17. in 18. julija 1899, GN, 29. julij 1899, str. 3.
- ⁵⁹ III. Glavno zborovanje Jugoslovanske Katol. Jednote na Ely, Minn. dne 5., 6. in 7. julija 1900 v župnišču, GN, 18. julij 1900, str. 3.
- ⁶⁰ Jugoslovanska Katol. Jednota, Šesto glavno zborovanje dne 11. 12. 13. 14. in 15. sept. ob 9. uri v Union Halle, Cleveland, O., GN, 22. september 1905, str. 3.
- ⁶¹ Trunk, str. 446.
- ⁶² Sedmo glavno zborovanje Jugoslovanske Kat. Jednote dne 9. septembra 1907 v La Salle, Ill., GN, 25. september 1907, str. 5-7.
- ⁶³ Frank Matko, Dopisi, Claridge, Pa., 24. marec 1903, str. 2.
- ⁶⁴ Mihael Novak, tajnik, Naznanilo, GN, 11. julija 1905, str. 2.
- ⁶⁵ Npr.: Kazimir Zakrajšek, To-le vzemi in beri in spolnjuh, New York, N.Y., (datum izdaje ni znan).

- ⁶⁶ Sedmo glavno zborovanje Jugoslovanske Kat. Jednote dne 9. septembra 1907 v La Salle, Ill., GN, 25. september 1907, str. 5-7.
- ⁶⁷ Rudolf Perdan, konvenčni predsednik, Leonard Slobodnik, zapisnikar, Joseph A. Mertel, pomožni zapisnikar, Zapisnik enajste redne konvencije J.S.K. Jednote v Chicagu, Ill. septembra 1920, Šestanjsta seja 22. septembra 1920, GN, 4. november 1920, str. 3.
- ⁶⁸ Jurij L. Brožič, VI. glavno zborovanje Jugo-Slov. Kat. Jednote, GN, 31. julij 1905, str. 3.
- ⁶⁹ Jurij L. Brožič, Navodila delegatom Jugoslovanske Katoliške Jednote za sedmo generalno zborovanje, katero se vrši v La Salle, Ill., meseca septembra 1907, str. 3.
- ⁷⁰ II. glavno zborovanje Jugoslovanske Katol. Jednote v Ely, Minn, dne 17. in 18. julija 1899, GN, 29. julij 1899, str. 3.
- ⁷¹ III. Glavno zborovanje Jugoslovanske Katol. Jednote na Ely, Minn. dne 5., 6. in 7. julija 1900 v župnišču, GN, 18. julij 1900, str. 3.
- ⁷² Jurij L. Brožič, Iz urada glavnega tajnika J.S.K.J., GN, 18. julij 1905, str. 3.
- ⁷³ Peto glavno zasedanje J.S.K.J. v Omahi Nebraska, dne 6. julija 1903, GN, 11. avgust 1903, str. 3; in Josip Gorišek, Dopisi, GN, 23. april 1903, str. 2.
- ⁷⁴ Geo. L. Brozich, gl. tajnik, Iz urada glavnega tajnika J.S.K.J., Opomba, GN, 20. julij 1920, str. 4.
- ⁷⁵ Poročilo glavnega tajnika J.S.K.J. za cenjene uradnike in delegate desetega glavnega zborovanja Jednote v Eveleth, Minn. meseca septembra 1916, GN, 12. september 1916, str. 3.
- ⁷⁶ III. Glavno zborovanje Jugoslovanske Katol. Jednote v Ely, Minn. dne 5., 6. in 7. julija 1900 v župnišču, GN, 18. julij 1900, str. 3.
- ⁷⁷ Sedmo glavno zborovanje Jugoslovanske Kat. Jednote dne 9. septembra 1907 v La Salle, Ill., GN, 25. september 1907, str. 5-7.
- ⁷⁸ Jugoslovanska Katol. Jednota, Šesto glavno zborovanje dne 11. 12. 13. 14. in 15. sept. ob 9. uri v Union Halle, Cleveland, O., GN, 21. september 1905, str. 3.

- ⁷⁹ Jurij L. Brožič, Navodila delegatom Jugoslovanske Katoliške Jednote za sedmo generalno zborovanje, katero se vrši v La Salle, Ill., meseca septembra 1907, 18. avgust 1907, str. 3.
- ⁸⁰ Sedmo glavno zborovanje Jugoslovanske Kat. Jednote dne 9. septembra 1907 v La Salle, Ill., GN, 25. september 1907, str. 5-7.
- ⁸¹ Jugoslovanska Katol. Jednota, Šesto glavno zborovanje dne 11. 12. 13. 14. in 15. sept. ob 9. uri v Union Halle, Cleveland, O., GN, 22. september 1905, str. 3.
- ⁸² Dopisi, La Salle, Ill., 27. febr., GN, 6. marec 1901, str. 3.
- ⁸³ Janko N. Rogelj, Ameriška bratska zveza, Slovenski izseljenski koledar, Ljubljana 1957, str. 145.
- ⁸⁴ George L. Brozich, glavni tajnik, Poročilo in priporočilo, sestavljeno v glavnem uradu tajnika Jugoslovanske Katoliške Jednote za cenjene uradnike in delegate devetega glavnega zborovanja Jugoslov. Kat. Jednote meseca septembra leta 1913 v Pittsburghu, Penna., GN, 26. julij 1913, str. 3.
- ⁸⁵ Jugoslovanska Katol. Jednota, Šesto glavno zborovanje dne 11. 12. 13. 14. in 15. sept. ob 9. uri v Union Halle, Cleveland, O., GN, 22. september 1905, str. 3.
- ⁸⁶ Josip Pišler, delegat, Dopisi. Rock Springs, Wyo., GN, 2. julij 1913, str. 2.
- ⁸⁷ Nekaj opazk o prihodnji konvenciji J.S.K.J., GN, 10. julij 1913, str. 2.
- ⁸⁸ Anton Šemrov, K zborovanju J.S.K.J., GN, 24. julij 1913, str. 2.
- ⁸⁹ Štefan Vozelj, Dopisi, Bridgeville, Pa., GN, 23. julij 1913, str. 2.
- ⁹⁰ F. G. Tassotti, K razmotrivanju o J.S.K.J., GN, 14. avgust 1913, str. 2.
- ⁹¹ Janko N. Rogelj, Ameriška bratska zveza, Slovenski izseljenski koledar, Ljubljana 1957, str. 145.
- ⁹² Frank Špehar član društva Sv. Jurija št. 61, Reading, Pa., J.S.K.J., GN, 28. julij 1916, str. 2.
- ⁹³ Mohor Mladich, konvenčni predsednik, Leonard Slobodnik, Joseph A. Mertel, zapisnikarji, Zapisnik desete konvencije J.S.K. Jednote v Eveleth,

- Minnesota, Zapisnik 20. seje zborovanja J.S.K. Jednote dne 21. septembra 1916, GN, 10. oktober 1916, str. 3.
- ⁹⁴ Zapisnik desete konvencije J.S.K. Jednote v Eveleth, Minnesota, Zapisnik otročjega oddelka ("Mladina"), GN, 13. oktober 1916, str. 4.
- ⁹⁵ Mihael Rovanšek, predsednik, Leonard Slobodnik, zapisnikar, Joseph A. Mertel, pomožni zapisnikar, Zapisnik enajste redne konvencije J.S.K. Jednote v Chicagu, Ill. septembra 1920, Deveta seja 17. septembra popoldne, GN, 14. oktober 1920, str. 3.
- ⁹⁶ Jože Zavertnik, Ameriški Slovenci, Pregled splošne zgodovine Združenih držav slovenskega naseljevanja in nasebin in Slovenske Narodne Podporne Jednote, Chicagu, Illinois, 1925, str. 559.
- ⁹⁷ Mihael Rovanšek, predsednik, Leonard Slobodnik, zapisnikar, Joseph A. Mertel, pomožni zapisnikar, Zapisnik enajste redne konvencije J.S.K. Jednote v Chicagu, Ill. septembra 1920, Deveta seja 17. septembra popoldne, GN, 14. oktober 1920, str. 3.
- ⁹⁸ Janko N. Rogelj, Petdesetletnica Ameriške bratske zveze, Ameriški družinski koledar, Chicagu, Illinois, 1949, str. 44 in 45.

ABSTRACT

JUGOSLOVANSKA KATOLIŠKA JEDNOTA (1898-1920)

Darko Friš

The social insurance system was introduced in the USA only after the end of the First World War, so before that various ethnic groups began to establish associations for brotherly aid which performed the role of today's insurance companies. Initially these organisations were of a local character and had limited membership, hence they could not hope for financial stability. In order to reduce the possibility of financial collapse they began to set up aid organisations that united members of the same nationality from all around the States. Their basis were local associations and the more numerous the membership the lesser the financial risk. The fundamental objective of such organisations was to help its members at times of illness or accident and

to provide a decent funeral in case of death. In addition, their contribution to religious, national, political and cultural union was quite significant. The first Slovene aid organisations were of a Catholic orientation. From 1904, after the foundation of Slovenska Narodna Podporna Jednota (The Slovene National Support Unit), the Slovene immigrants with a socialist orientation also began to establish such organisations. Slovene Protestants founded their organisation in 1912 in Bethlehem, Pennsylvania. In 1898 Slovene immigrants from Ely, Minnesota, set up an organisation called Jugoslovanska Katoliška Jednota (The Yugoslav Catholic Unit, JSKJ). During the first 15 years following its formation, the JSKJ only admitted male immigrants between the age of 18 and 45 to its membership while insurance for their wives only covered death. In 1913 women eventually gained equal membership rights. The basic purpose of the organisation was to provide financial aid when the members died. After a member of the organisation died, the relatives received the money which had accumulated through the payment of membership fees. If the funds in the Jednota's safe were not sufficient, money was drawn from a separate source called an "assessment" fund, which was made up of extra monthly contributions. The secondary purpose was to provide hospitalisation insurance and, furthermore, disability insurance which covered both physical and mental disability. The official gazette of JSKJ became the Glas naroda newspaper (The Voice of People) published in New York. This paper had a significant role in the operation of Jednota. In the first few years following its establishment, the general assembly of the organisation was held annually, from 1901 on it was a biennial event, from 1907 it was held every third year and from 1916 every fourth year. Constitutive associations organised local elections at which members chose delegates who represented their respective associations at the general assemblies. During the first years of operation, JSKJ experienced grave financial trouble owing to low membership, which nearly caused its disintegration. The financial situation improved in 1903 when it was decided to set up a reserve fund to which every member contributed 5 cents per month. Since the average age of the members tended to increase the membership rules were radically revised at the eighth main assembly in 1910. A new membership classification based on age was introduced. An important novelty was the centralised hospitalisation insurance fund which in effect meant common resources for hospitalisation fees paid out from the central office and not from local offices as was previously the case. During the First World War membership began to decrease, so Jednota formed the Youth Section. The JSKJ had a Catholic character immediately after it was established, but the number of members with socialist orientation steadily

increased over the years; the socialist group eventually outnumbered the Catholics in 1920. As a result, JSKJ attempted to unite with five other Slovene socialist aid organisations. The planned union was not realised, yet JSKJ remained socialist in character. The main officials and the delegates from local associations succeeded in creating a powerful aid organisation, which was renamed the American Brotherly Association in 1940. The organisation defied all hardships and continues to operate today.